

СОЦІАЛЬНЕ РОЗШАРУВАННЯ СІЧОВОГО ТОВАРИСТВА У XVIII СТ.

Базельчук Р.О.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, м.Харків

Актуальність питання про соціальне розшарування на Січі є високою з огляду на те, що саме поглиблення майнової та соціальної нерівності стало однією з найважливіших причин занепаду могутності українського козацтва, яке лише сто років перед тим стало могильником однієї з найбільших держав Європи — Речі Посполитої.

У XVIII ст. значну кількість населення Запорозжя становили неповноправні «посполиті» селяни, які в основному займалися хліборобством і городництвом, частково тваринництвом. Піддані Війська Запорозького поділялися на дві категорії: тяглих і піших. Тягли мали робочу худобу, піші були позбавлені навіть її. Їх кількість дорівнювала 30–40% селянства Запорозжя. Селяни сплачували податки і відбували різноманітні повинності. Основним

Козаки, які були основним населенням Нової Січі, порівняно з селянами формально користувалися багатьма привілеями. Проте процес розшарування запорізького козацтва, який почався ще з часу створення Січі, досяг в останнє п'ятдесятиліття перед її ліквідацією великого розвитку. Крім значного середнього прошарку козацтва на Запоріжжі існували дві протилежні групи: з одного боку, багате козацтво і старшина, з другого – малоїмущі і неїмущі козацтво.

В руках заможних козаків та старшини зосереджувалась основна маса землі та значні багатства, які вони нагромаджували за рахунок розорення і пограбування козацької сіроми та селян. Вони володіли великими хуторами, так званими зимівниками, що своїми розмірами і кількістю працюючих в них «наймитів», «молодиків», відбуваючих повинність козаків і селян подекуди мало чим відрізнялися від поміщицьких маєтків.

Старшина, крім цього, мала ще й інші джерела прибутків. До її кишені йшла основна частина «військового збору» з посполитих та «димового» з козаків. Більшу частину мита, яке збиралося на перевозах з купців, також забирала собі старшина. Багате козацтво і старшина вели широку внутрішню і зовнішню торгівлю – продавали коней, рогату худобу, сіль, що допомагало їм зосереджувати у своїх руках великі кошти. Соціальна боротьба на Запоріжжі особливо загострилася близько 60-х років XVIII ст. Майже щорічно виникали повстання рядових козаків проти старшини. Так, наприкінці 1768 р. в Січі відбулося одне з найбільших за всю її історію повстань. Козацька біднота захопила військову артилерію і почала обстрілювати будинки старшини. Кошовий П. Калнишевський втік із Січі, звернувшись по допомогу російських військ для придушення повстання. І все ж суспільно-політична організація Запоріжжя ще зберігала деякі демократичні елементи.